

УДК 341.171:341.24

DOI: <https://doi.org/10.32886/instzak.2020.04.01>

Базов Олександр Вікторович,
кандидат юридичних наук,
докторант кафедри міжнародного права
Інституту міжнародних відносин
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка
ORCID 0000-0001-5763-1653
bazovvp@supreme.court.gov.ua

ПРАВОВІ ТА ІНСТИТУЦІЙНІ ЗАСАДИ СПЕЦІАЛЬНОГО СУДУ ПО СЬЕРРА-ЛЕОНЕ

Анотація

В умовах глобалізації та інтеграції важливе значення у сфері протидії міжнародним злочинам, що викликають стурбованість усієї міжнародної спільноти, відіграють відповідні міжнародні судові органи, які діють, як правило, у тому випадку, якщо внутрішньодержавні органи кримінального правосуддя не бажають чи не в змозі вирішити питання щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Це може відбуватися особливо в умовах збройних конфліктів, під час яких можуть вчинятися такі міжнародні злочини, як геноцид, злочини проти людяності, серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та інші воєнні злочини. У зв'язку з цим дослідження правових та інституційних основ утворення та діяльності міжнародних кримінальних судів, зокрема Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, має великий науковий та практичний інтерес.

***Метою статті** є визначення правових та інституційних засад утворення та діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, його правового статусу та юрисдикції. Здійснення аналізу судової практики цього Суду та її впливу на подальший розвиток міжнародного кримінального права та національних правових систем.*

***Наукова новизна** результатів дослідження полягає в тому, що вперше у вітчизняній юридичній літературі обґрунтовано наукові погляди щодо необхідності комплексного дослідження правових та інституційних засад діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. Доведено, що особливості міжнародно-правового статусу та юрисдикції цього Суду були обумовлені необхідністю боротьби із міжнародною злочинністю в умовах існування збройного конфлікту та проведення міжнародної миротворчої операції на території Республіки Сьєрра-Леоне, участь в якій брала і Україна. Вперше досліджено, що незважаючи на наявність в структурі цього Суду національного компонента, Суд є міжнародним судом. Визначено вирішальну роль Організації Об'єднаних Націй у припиненні збройного конфлікту на території Сьєрра-Леоне, утворенні разом із Республікою Сьєрра-Леоне та іншими державами правових та інституційних засад діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. Визначено інституційні засади діяльності цього Суду та проаналізовано діяльність таких його органів, як: а) камери (Судові камери та Апеляційна камера); б) Обвинувач; та с) Секретаріат. Досліджено юрисдикцію та судову практику Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, зокрема щодо притягнення до відповідальності за вчинення таких злочинів проти людяності, як: викрадення та використання дітей в активних воєнних діях; викрадення жінок та примус їх до шлюбу, поневолення жінок у сексуальне рабство тощо. Досліджено особливості судового процесу Суду, правило *non bis in idem* щодо повторного притягнення осіб до кримінальної відповідальності, а також питання амністії.*

*У **висновку** зазначається, що у процесі розвитку правових та інституційних засад діяльності міжнародних кримінальних судів у сфері боротьби із найсерйознішими злочинами, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства, вкрай важливим є ефектив-*

не використання як міжнародного, так і національного компонентів системи міжнародного кримінального правосуддя, що простежується у діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. Практика діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне засвідчує високу ефективність діяльності міжнародних кримінальних судових органів та сприяє подальшому розвитку міжнародного кримінального права. Концентрація зусиль науковців на дослідженні правових та інституційних засад діяльності міжнародних кримінальних судів, зокрема Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, сприятиме підвищенню ефективності боротьби із міжнародними злочинами.

Ключові слова: міжнародний кримінальний суд, міжнародні злочини, спеціальний суд, правові засади, інституційні засади, юрисдикція.

Bazov Oleksandr V.,

Doctor of Law,

doctoral student of the Department of International Law,

Institute of International Relations

Kyiv National University

named after Taras Shevchenko

ORCID 0000-0001-5763-1653

bazovvp@supreme.court.gov.ua

LEGAL AND INSTITUTIONAL FUNDAMENTALS OF THE SIERRA LEONE SPECIAL COURT

Abstract

In the context of globalization and integration, the relevant international judicial bodies play an important role in combating international crimes of concern to the entire international community, usually acting when domestic criminal justice authorities are unwilling or unable to resolve the issue of bringing the perpetrators to justice. This can be particularly the case in armed conflicts, during which international crimes such as genocide, crimes against humanity, serious violations of international humanitarian law and other war crimes may be committed. In this regard, the study of the legal and institutional basis for the formation and operation of international criminal courts, in particular the Special Court for Sierra Leone, is of great scientific and practical interest.

The purpose of the article is to determine the legal and institutional basis for the establishment and operation of the Special Court for Sierra Leone, its legal status and jurisdiction. Analysis of the case law of this Court and its impact on the further development of international criminal law and national legal systems.

The scientific novelty of the research results is that for the first time in the domestic legal literature scientific views on the need for a comprehensive study of the legal and institutional framework of the Special Court of Sierra Leone are substantiated. It has been proved for the first time that the peculiarities of the international legal status and jurisdiction of this Court were due to the need to combat international crime in the context of armed conflict and conduct an international peacekeeping operation in Sierra Leone, in which Ukraine also participated. It has been examined for the first time that, despite the existence of a national component in the structure of this Court, the Court is an international court. The crucial role of the United Nations in ending the armed conflict in Sierra Leone and establishing, together with the Republic of Sierra Leone and other States, the legal and institutional framework for the operation of the Special Court for Sierra Leone. The institutional principles of this Court's activity have been determined and the activity of such bodies as: a) chambers (Judicial Chambers and Appeals Chamber) has been analyzed; b) The prosecutor; and (c) the Secretariat. The jurisdiction and case law of the Special Court for Sierra Leone have been examined, in particular with regard to prosecuting such crimes against humanity as: the abduction and use of children in active hostilities; abduction of women and forcing them into marriage, enslavement of women into sexual slavery, etc. The peculiarities of the Court's trial, the non bis in idem rule on the re-prosecution of persons, as well as the issue of amnesty have been studied.

*The **conclusion** states that in the process of developing the legal and institutional framework of international criminal courts in the fight against the most serious crimes of concern to the entire international community, it is extremely important to effectively use both international and national components of the international criminal justice system. activities of the Special Court for Sierra Leone. The practice of the Special Court for Sierra Leone demonstrates the high efficiency of international criminal tribunals and promotes the further development of international criminal law. The concentration of scholars' efforts on the study of the legal and institutional framework of international criminal courts, in particular the Special Court for Sierra Leone, will help to increase the effectiveness of the fight against international crimes.*

Key words: *international criminal court, international crimes, special court, legal bases, institutional bases, jurisdiction.*

Постановка проблеми. В умовах глобалізації та інтеграції важливе значення у сфері протидії міжнародним злочинам, що викликають стурбованість усієї міжнародної спільноти, відіграють відповідні міжнародні судові органи, які діють, як правило, у тому випадку, якщо внутрішньодержавні органи кримінального правосуддя не бажають чи не в змозі вирішити питання щодо притягнення винних осіб до кримінальної відповідальності. Це може відбуватися особливо в умовах збройних конфліктів, під час яких можуть вчинятися такі міжнародні злочини, як геноцид, злочини проти людяності, серйозні порушення міжнародного гуманітарного права та інші воєнні злочини. У зв'язку з цим дослідження правових та інституційних основ утворення та діяльності міжнародних кримінальних судів, зокрема Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, має великий науковий та практичний інтерес.

Метою статті є визначення правових та інституційних засад утворення та діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, його правового статусу та юрисдикції. Здійснення аналізу судової практики цього Суду та її впливу на подальший розвиток міжнародного кримінального права та національних правових систем.

У процесі розвитку правових та інституційних засад діяльності міжнародних кримінальних судів у сфері боротьби із найсерйознішими злочинами, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства, вкрай важливим є ефективне використання як міжнародного, так і національного елементів системи міжнародного кримінального правосуддя, що простежується у діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. При цьому необхідним є дотримання основопо-

ложних принципів судового захисту прав людини і громадянина, міжнародних стандартів об'єктивного і справедливого судового процесу.

Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне був заснований для судового переслідування осіб, які несуть найбільшу відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права і національного права Сьєрра-Леоне, що були скоєні на території Сьєрра-Леоне з 30 листопада 1996 року відносно населення цієї країни та персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу, на виконання резолюції 1315 (2000) Ради Безпеки ООН від 14 серпня 2000 року [1] та на основі Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Урядом Сьєрра-Леоне від 16 січня 2002 року [2]. Громадянська війна в Сьєрра-Леоне супроводжувалася масовими та систематичними порушеннями міжнародного гуманітарного права, порушеннями законів та звичаїв війни та злочинами проти людяності. В результаті воєнних дій загинуло більш ніж 300 000 осіб, серед яких більш ніж 60 000 цивільних осіб, більше двох мільйонів осіб були змушені покинути свої домівки та знайти притулок в таборах для переміщених осіб та біженців на кордоні із сусідніми з Сьєрра-Леоне державами. Широке розповсюдження отримало насилля на сексуальній та гендерній основі, масові вбивства цивільного населення, ампутації кінцівок та інших частин тіла за участь у виборчому процесі, а також викрадення дітей та їх використання в якості рекрутів у збройних силах воюючих сторін [3, р.4–9]. Оскільки Сьєрра-Леоне набула незалежності лише у 1961 році, ці події слід вважати наслідком тривалої (з 1808 року) британської колоніальної політики, що призвело цю багату на корисні копалини країну до політич-

них, економічних і соціальних втрат, краху систем освіти, охорони здоров'я та правосуддя.

У цих умовах Рада Безпеки ООН 13 липня 1998 року прийняла резолюцію № 1181, якою заснована Місія із спостереження ООН у Сьєрра-Леоне (МСООНСЛ), її метою був моніторинг ситуації з воєнної безпеки в цій країні. Для сприяння національному процесу «встановлення істини та примирення» у травні 1999 року було укладено Ломеський мирний договір між Урядом Сьєрра-Леоне та Об'єднаним революційним фронтом (ОРФ) [4]. Але воєнні дії та великомасштабне вчинення міжнародних злочинів вдалося припинити лише після введення на підставі резолюції Ради Безпеки ООН від 22 жовтня 1999 року № 1270 (1999) миротворчих сил ООН. Слід звернути увагу, що в міжнародній миротворчій місії ООН в Сьєрра-Леоне, основу якої склали представники Великобританії, брав також участь миротворчий контингент України у складі ремонтно-відновлюваного батальйону та вертолітного загону загальною чисельністю до 800 військовослужбовців Збройних Сил України [5]. Оскільки тяжкі злочини були вчинені як проти населення Сьєрра-Леоне, так і персоналу ООН та пов'язаного з нею персоналу, загинуло також 165 миротворців, серед яких є і українці.

Після громадянської війни народ Сьєрра-Леоне, як і будь-який інший народ, вимушений проходити через складні виклики та випробування, особливо в питаннях притягнення до відповідальності організаторів та виконавців міжнародних злочинів, незалежно від їх посадового, соціального і майнового стану. В такий період вкрай важливо провести ефективні дії як щодо безпосередньо захисту прав і свобод людини, так і щодо зміцнення правопорядку в цілому, утворення незалежної системи правосуддя, втілення верховенства права в усі сфери життя і діяльності, «вирішити питання прав людини в контексті міжнародного кримінального права з тим, щоб забезпечити правосуддя перехідного періоду» [6, р. 204]. Оскільки так звані «суди» в Сьєрра-Леоне виявилися повністю неспроможними забезпечити судовий захист прав особи та здійснити об'єктивне та незалежне правосуддя над злочинцями, а їх «діяльність» загрожувала миру та стабільності в країні, створення незалежного суду

з міжнародним елементом було ініційовано верховною владою Сьєрра-Леоне. З цією метою Президент цієї країни Ахмад Теджан Кабба направив на ім'я Генерального секретаря ООН Кофі Аннана офіційний лист [7], в якому звернувся до Ради Безпеки ООН з проханням «надати допомогу в створенні ефективного та такого, що заслуговує на довіру, суду, котрий буде відповідати цілям відправлення правосуддя та забезпечення міцного миру» [8, р. 2]. Реакцією Генерального секретаря ООН на озвучене в цьому Листі прохання стало негайне відправлення до Сьєрра-Леоне Спеціального представника – співробітника Управління з правових питань Секретаріату ООН, результатом чого стало надання пропозиції щодо створення відповідного суду «зі значним міжнародним компонентом у всіх його органах (серед суддів, прокурорів, адвокатів та допоміжного персоналу), а також міжнародної допомоги в плані фінансування, постачання та правових знань» [9, р. 2]. 14 серпня 2000 року на своєму засіданні Рада Безпеки ООН одноголосно прийняла резолюцію 1315 (2000), в якій містилося звернення до Генерального секретаря ООН з пропозицією «укласти шляхом переговорів угоду з урядом Сьєрра-Леоне, метою якої є утворення незалежного спеціального суду» [1, р. 2]. В резолюції Ради Безпеки ООН № 1315 (2000) згадується про те, що правопорушники повинні бути притягнуті до відповідальності «відповідно до міжнародних стандартів», що включає створення «сильного і надійного суду» як одну з цілей, а також «сприяння зміцненню судової системи» Сьєрра-Леоне. На виконання цієї Резолюції 16 січня 2002 року ООН та уряд Сьєрра-Леоне підписали Угоду щодо створення Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, а 29 березня 2002 року парламент Сьєрра-Леоне ратифікував вищезазначену Угоду та докладений до неї Статут цього Спеціального суду.

Міжнародно-правовий механізм утворення Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, а саме його утворення на основі Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Урядом Сьєрра-Леоне на виконання відповідної резолюції Ради Безпеки ООН у формі міжнародного кримінального суду гібридного типу, представляє собою безсумнівну новацію для сучасного міжнародного права та викликає великий науковий інтерес. Питання утворен-

ня та діяльності цього Суду знайшли відображення в дослідженнях багатьох авторів, зокрема: Мак Дональда А. [10], Мейсенберга С. М. [11], Єгорова С. О. [12], І. Ю. Білого [13], Ложнікова І. С. [14], Марусіна І. С. [15] та ін. Характерним для більшості досліджень є аналіз утворення та діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне у порівнянні з утворенням та діяльністю інших міжнародних кримінальних судів *ad hoc*, зокрема міжнародних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді. Аналіз правових засад діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне засвідчує, що Рада Безпеки ООН не використала для його утворення механізм, двічі використаний нею раніше при утворенні зазначених міжнародних трибуналів, а саме – прийняття на основі вимог глави VII Статуту ООН відповідної резолюції Ради Безпеки ООН щодо утворення міжнародного кримінального суду *ad hoc*, невід'ємною складовою якої виступає статут такого суду. Проте, сам факт утворення Спеціального суду по Сьєрра-Леоне через декілька років після утворення та діяльності міжнародних трибуналів *ad hoc* по колишній Югославії та Руанді засвідчує важливість міжнародного кримінального правосуддя не лише у сфері боротьби з міжнародними злочинами, але і у сприянні таким чином процесу національного примирення, встановленні і підтриманні миру. Окремі дослідники вказують при цьому на визнання ідеї міжнародного кримінального правосуддя «міжнародним співтовариством та окремими країнами» [12, с. 444].

Оскільки Спеціальний суд був утворений на основі Угоди між Організацією Об'єднаних Націй та Урядом Сьєрра-Леоне від 16 січня 2002 року на виконання Резолюції 1315 (2000) Ради Безпеки ООН від 14 серпня 2000 року, зазначена Угода є двостороннім міжнародним договором, що регулює правовідносини у сфері міжнародного кримінального права та якою передбачається утворення самостійного судового органу, який не являється складовою частиною системи органів національної юстиції Сьєрра-Леоне. Визначення у Статуті зазначеного Суду поняття міжнародних злочинів, що підпадають під його юрисдикцію, стало підтвердженням їх звичаєвого характеру. Відповідно до Звіту Генерального Секретаря ООН щодо утворення Спеціального трибуналу по Сьєрра-Леоне від

4 жовтня 2000 року зазначається, що «норми, які визначають перераховані міжнародні злочини, вважаються нормами міжнародного звичаєвого права на момент ймовірного вчинення злочину» [16]. У зв'язку з цим видатний юрист-міжнародник, перший голова Міжнародного кримінального трибуналу по колишній Югославії та голова Спеціального трибуналу по Лівану Антоніо Кассезе цілком справедливо зазначає, що «будучи частиною міжнародного правопорядку, міжнародне кримінальне право виникає з тих самих джерел, що і міжнародне право» [17, р. 4].

Статут Спеціального суду по Сьєрра-Леоне набув чинності 16 січня 2002 року (*Див: Документ ООН S/2002/246, 8 March 2002*) після його ратифікації парламентом Сьєрра-Леоне [18]. У положеннях цього Статуту знайшли відображення як особливості правового статусу та процесуальної діяльності Суду в умовах Сьєрра-Леоне, так і особливості визначення міжнародних злочинів, що підпадають під його юрисдикцію з урахуванням специфіки збройного конфлікту, який відбувався в цієї країні, та інші питання. Також в положеннях Статуту простежується намагання створення менш затратної та доступної по фінансовим видаткам судової установи у порівнянні з іншими міжнародними трибуналами.

Оскільки Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне створений за участі ООН та відповідно до Резолюції Ради Безпеки ООН 1315 (2000) є «незалежним спеціальним судом», а також відповідно до частини другої статті 8 власного Статуту має «верховенство» перед національними судами Сьєрра-Леоне (*Див: Документ ООН S/2002/246, 8 March 2002*), він є міжнародним судом. Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне (Апеляційна палата) в рішенні у справі «*Prosecutor v. Taylor*» від 31 травня 2004 року підтвердив, що Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне є «міжнародним судом» (пункт 42) [19].

Статут Спеціального суду детально регламентує його юрисдикцію, організаційну структуру, процесуальні аспекти діяльності. Суд, відповідно до статті 1 цього Статуту, уповноважений розглядати справи осіб, які несуть найбільшу відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права і законодавства Сьєрра-Леоне, вчинені на території цієї держави з 30 листо-

пада 1996 року, у тому числі тих керівників, які при вчиненні таких злочинів поставили під загрозу становлення і здійснення мирного процесу в Сьєрра-Леоне. Виключення, відповідно до частини другої статті 1 Статуту, стосуються вчинення правопорушень з боку учасників миротворчих місій, які підпадають під юрисдикцію держав, що їх направили у відповідному порядку до Сьєрра-Леоне.

Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне має повноваження здійснювати переслідування осіб, відповідальних за: а) злочини проти людяності (стаття 2), що були вчинені в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яке цивільне населення (вбивство, винищення, поневолення, депортація, незаконне ув'язнення, тортури, зґвалтування, звернення у сексуальне рабство, примушення до проституції, примусова вагітність та будь-які інші форми сексуального насилля, переслідування за політичними, расовими, етнічними або релігійними мотивами, інші нелюдські діяння); б) серйозні порушення статті 3, загальної для Женевських конвенцій про захист жертв війни від 12 серпня 1949 року та Додаткового протоколу II до них від 8 червня 1977 року (посягання на життя та фізичне або психологічне благополуччя, жорстоке поводження, колективні покарання, взяття заручників, акти тероризму, посягання на людську гідність, мародерство, постановлення та виконання вироку про страту без судового рішення, погрози щодо вчинення будь-якого з зазначених діянь); в) інші серйозні порушення міжнародного гуманітарного права (умисний напад на цивільне населення, умисний напад на персонал або об'єкти, які задіяні в наданні гуманітарної допомоги або в місії по підтриманню миру в Сьєрра-Леоне, призов або зарахування дітей, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, у військові формування або групи або використання їх для активної участі в воєнних діях), а також злочини за законодавством Сьєрра-Леоне. Національна складова предметної юрисдикції Спеціального Суду охоплює злочини, які передбачені законодавством Сьєрра-Леоне (викрадення дівчат, статеві злочини та інші правопорушення, що пов'язані з наругою над дівчатами, які не досягли чотирнадцятирічного віку, відповідно до Закону Сьєрра-Леоне «Про заборону жорстокого поводження з діть-

ми» 1926 року; підпал або руйнування жилих домівок або іншого майна, відповідно до Закону Сьєрра-Леоне «Про умисне нанесення шкоди» 1861 року; підпал або руйнування житлових будинків та інших суспільних будівель, зокрема і з будь-якими особами в них, тощо).

У статті 6 Статуту визначені принципи індивідуальної кримінальної відповідальності за організацію та вчинення вищезазначених злочинів. Передбачена кримінальна відповідальність осіб незалежно від їх посадового становища (зокрема, керівника держави чи уряду), а також відповідальність керівників у відповідних випадках за дії підлеглих. Кримінальній відповідальності підлягають особи, яким на момент вчинення злочину виповнилося п'ятнадцять років (стаття 7). Саме такий вік, з якого настає кримінальна відповідальність, було запропоновано урядом Сьєрра-Леоне для можливості притягнення до відповідальності в Спеціальному суді дітей-комбатантів [16, р. 9]. Питання індивідуальної кримінальної відповідальності за вчинення злочинів, передбачених законодавством Сьєрра-Леоне, вирішуються за правилами законодавства цієї держави.

Спеціальний суд також вправі притягати до відповідальності за злочини проти правосуддя, неповагу до суду. Даний склад злочину включає в себе тиск та підкуп свідків, неявку на судовий процес без поважних причин та інші злочинні діяння, направлені на втручання в діяльність судового органу. Слід зазначити, що змішаний характер Суду проявляється і в його правозастосовному праві. В процесі відправлення правосуддя Суд, відповідно до статті 14 Статуту, керується *mutatis mutandis* Правилами процедури та доказування Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді, а також Законом Сьєрра-Леоне «Про кримінальний процес» 1965 року.

Часова юрисдикція Суду обмежена виключно злочинами, які були скоєні на території Сьєрра-Леоне починаючи з 30 листопада 1996 року і до завершення в цієї країні громадянської війни. Проте, як загальновідомо, збройний конфлікт, під час якого були вчинені масові злочини, безпосередньо розпочався ще в березні 1991 року. За розрахунками Комісії Сьєрра-Леоне по встановленню істини та примиренню, протиборчі сторони за загальними розрахунками лише у період з

1991 року по 1995 рік вчинили 14625 грубих порушень прав людини [20]. Таким чином, вчинення масових злочинів під час збройного конфлікту у період до 30 листопада 1996 року не було віднесено до юрисдикції Суду, що викликало справедливу критику як з боку міжнародної спільноти, так і з боку населення Сьєрра-Леоне. Тому, на нашу думку, такі часові обмеження юрисдикції не могли не сказатися на ефективності діяльності Суду у вирішенні проблем притягнення до відповідальності міжнародних злочинців та встановленню «істини та примирення» в Сьєрра-Леоне.

Територіальна юрисдикція Спеціального суду по Сьєрра-Леоне була зведена до злочинів, які реально мали місце та вчинялися лише на території Сьєрра-Леоне. Але оскільки збройний конфлікт носив не тільки національний, але і регіональний характер, злочини, що були скоєні за межами національної території Сьєрра-Леоне, проте пов'язані з громадянською війною, Судом не розглядались. Це стосується, зокрема, злочинів, які вчинялися відносно біженців із Сьєрра-Леоне в Гвінеї та Ліберії, розгляд яких не було віднесено до юрисдикції цього Суду. Такі положення Статуту Спеціального суду по Сьєрра-Леоне значно поступаються, зокрема, відповідним положеннями Статуту Міжнародного трибуналу по Руанді, відповідно до яких Міжнародний трибунал по Руанді був наділений юрисдикцією відносно міжнародних злочинів, пов'язаних з геноцидом 1994 року, що були вчинені як на території Руанди, так і на території сусідніх країн [21]. Зрозуміло, що такі територіальні обмеження юрисдикції Спеціального суду по Сьєрра-Леоне в умовах масових злочинів на території сусідніх країн проти населення Сьєрра-Леоне негативно вплинули і на дотримання принципу невідворотності кримінального покарання злочинців. У зв'язку з цим слід нагадати слова відомого італійського юриста Чезаре Беккарія, який в своїй науковій роботі «Про злочини і покарання» виразив ідею про те, що «одним із самих дієвих засобів, які стримують вчинення злочину, заключається не в жорстокості покарання, а в його невідворотності» [22].

Оскільки Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне був розміщений у столиці Сьєрра-Леоне м. Фрітауні (із філіями у Гаазі та Нью-Йорку),

у Статуті знайшли відображення його взаємодії із національними судами цієї країни у сфері притягнення до відповідальності міжнародних злочинців. Згідно зі Статутом Спеціальний суд і національні суди Сьєрра-Леоне мають паралельну юрисдикцію. При цьому, Спеціальний суд має верховенство над національними судами цієї країни. Це є важливим, оскільки на будь-якій стадії судового процесу Спеціальний суд може офіційно просити передати йому провадження у справі з урахуванням правил процедури і доказування (стаття 8 Статуту).

У статті 9 Статуту знайшло відображення правило *non bis in idem*, відповідно до якого: 1) особа не може бути судима судом Сьєрра-Леоне, якщо вона вже була засуджена Спеціальним судом по Сьєрра-Леоне; 2) особа, яка вже була засуджена національним судом за вчинення злочинів, передбачених ст. 2–4 Статуту, може бути у подальшому засуджена Спеціальним судом по Сьєрра-Леоне за таких умов: а) діяння, за яке було засуджено особу, було кваліфіковано як звичайний злочин, або б) судовий розгляд справи не був об'єктивним та незалежним.

Важливими, що мають, на наше переконання, значення для практики міжнародних судових органів та національних судів у сфері кримінального правосуддя, є положення статті 10 Статуту Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, де визначені проблемні питання амністії. Зокрема, зазначається, що амністія, що була надана будь-якій особі, яка підпадає під юрисдикцію Спеціального суду у зв'язку із злочинами, передбаченими в статтях 2–4 Статуту цього Суду, не є перепорою для кримінального переслідування такої особи. Зрозуміло, що таке переслідування здійснюється зазначеним Спеціальним судом.

У Статуті встановлені інституційні засади діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне. Зокрема, визначено, що він складається з таких органів: а) камер (одна або більше Судових камер та Апеляційна камера); б) Обвинувач; та в) Секретаріат. Зазначимо, що змішаний характер Суду проявляється і в складі його камер, а також в порядку призначення суддів. Не дивлячись на те, що Спеціальний суд є незалежним органом по відношенню до судової системи Сьєрра-Леоне, до його складу входять як національні судді, що були призначені урядом цієї афри-

канської держави, так і судді, призначення яких було здійснено Генеральним Секретарем ООН, що дозволяє говорити про ще одну специфіку зазначеного органу в порівнянні з іншими міжнародними трибуналами *ad hoc* [10]. Така структура Суду має явні переваги. Так, на думку Антоніо Кассезе, саме така конструкція не суперечить націоналістичним спрямуванням місцевої влади, які зазвичай достатньо неохоче передають повноваження на здійснення судового переслідування міжнародним органам кримінальної юстиції, оскільки такі повноваження є частиною державного суверенітету, а присутність в складі міжнародних судів громадян цієї держави здатне суттєво полегшити розгляд справ внаслідок знання ними мови країни, її звичаїв, менталітету громадян та ін. [23, р. 344–345]. У всіх палатах Спеціального суду по Сьєрра-Леоне більшість складають судді, які були представлені ООН, оскільки стаття 12 Статуту передбачає, що камери складаються з не менше восьми та не більше ніж одинадцять незалежних суддів при наступному порядку розподілення: а) до складу Судової камери входять троє суддів, один з яких призначається урядом Сьєрра-Леоне, а двоє – Генеральним секретарем ООН; б) до складу Апеляційної камери входять п'ятеро суддів, двоє з яких призначаються урядом Сьєрра-Леоне, а троє – Генеральним секретарем ООН. Судді Апеляційної камери та судді Судової камери, відповідно, обирають голову, який веде розгляд справи в камері, в якій він обраний. Голова Апеляційної камери є Головою Спеціального суду. Судді призначаються на три роки та можуть бути призначені повторно. У Статуті знайшов відображення і правовий інститут запасних суддів, що, на наш погляд, має важливе значення для додержання строків розгляду справ.

Розслідування справ та судове переслідування осіб, відповідно до статті 15 Статуту, належить до компетенції Обвинувача, який виступає у якості окремого органу Суду та діє незалежно. Обвинувач за Статутом призначається Генеральним секретарем ООН після консультації з Урядом Сьєрра-Леоне на три роки та може бути призначений повторно. Передбачається, що Обвинувач має заступника із Сьєрра-Леоне, який, як правило, призначається Урядом Сьєрра-Леоне після консультацій з Генеральним секретарем ООН

та самим Обвинувачем. Канцелярія Прокурора уповноважена опитувати потерпілих та свідків, вести допити підозрюваних, збирати докази та проводити розслідування на місці. З врахуванням характеру скоєних в Сьєрра-Леоне злочинів при призначенні співробітників Канцелярії Обвинувача пунктом 4 статті 15 Статуту передбачена необхідність призначення обвинувачів та слідчих з досвідом роботи по злочинам, які мають гендерний аспект, а також в сфері правосуддя для неповнолітніх.

На Секретаріат покладено виконання адміністративних функцій та обслуговування Спеціального суду. Секретаріат очолює Секретар, який призначається Генеральним секретарем ООН після консультацій з головою Спеціального суду. Секретар є співробітником ООН, виконує свої функції три роки та може бути призначений повторно.

Для забезпечення об'єктивності розслідування, гарантій прав обвинувачених, рівноправності сторін та для забезпечення змагальності судового процесу являється необхідним наявність сторони захисту. Забезпечення обвинуваченому права на захист розглядається в якості основного принципу кримінального правосуддя, відповідно до якого право на захист обвинувачений може здійснювати особисто або за допомогою захисника. Сторона захисту в організаційній структурі Спеціального суду представлена Канцелярією захисту. Проте її нормативне закріплення в Статуті Суду відсутнє, вона була створена після початку функціонування Спеціального Суду в структурі Секретаріату. Правовий статус Канцелярії захисту регулюється Правилем 45 Правил процедури та доказування [24]. Слід звернути увагу, що Головний захисник Спеціального суду розпочав виконання своїх обов'язків лише в березні 2004 року, через рік після арешту перших підозрюваних та через майже дев'ятнадцять місяців після того, як Обвинувач розпочав розслідування [25, р. 19].

При розгляді кримінальних справ Спеціальний трибунал по Сьєрра-Леоне застосовує Закон про кримінальний процес Сьєрра-Леоне 1965 року та у порядку *mutatis mutandis* правила і процедури діяльності Міжнародного кримінального трибуналу по Руанді, та у питаннях апеляційного перегляду – правила і процедури діяльності

Апеляційної палати МКТЮ та МКТР. Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне успішно сприйняв створену Міжнародним кримінальним трибуналом по колишній Югославії концепцію «об'єднаного кримінального співтовариства» (Criminal Joint Enterprise) та активно посилається на неї в процесі розгляду справ [26, р. 37]. Оскільки до предметної юрисдикції Спеціального суду входять практично ті ж самі злочини, що входили до юрисдикції вказаних міжнародних кримінальних трибуналів, Суд досить часто посилається на їх рішення, а в деяких випадках – практично дослівно повторює їх окремі положення (наприклад, у справах про відповідальність керівників за протиправні дії підлеглих, про відповідальність за виконання злочинного наказу тощо).

Демонстрацією міцної рішучості Суду по переслідуванню осіб, винних у вчиненні міжнародних злочинів, стали судові процеси як відносно учасників пропрезидентських сил (CDF), так і відносно учасників Об'єднаного революційного фронту (RUF) та сил Революційної збройної Ради (AFRC). На особливу увагу заслуговує практика розгляду Судом справ щодо викрадення дітей, які не досягли п'ятнадцятирічного віку, та використання їх в активних воєнних діях. Такі дії, відповідно до ст. 4 Статуту Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, є серйозними порушеннями міжнародного гуманітарного права. У Римському статуті Міжнародного кримінального суду такі дії кваліфікуються як воєнні злочини (ст. 8 п. е «vii»). В рішенні у справі щодо учасників Об'єднаного революційного фронту (RUF) Спеціальний суд зазначив, що «багатьох із цих дітей на початку викрали та після тренування в таборах Об'єднаного революційного фронту ...використали в якості солдат» [27]. В рішенні у справі щодо керівників Сил громадянської оборони (CDF) Судова камера Суду зазначила: «Сили громадянської оборони приймали до своїх лав або вербували на військову службу в збройні сили групи дітей віком до 15 років та активно використовували їх в воєнних діях» [28].

Враховуючи ті обставини, що юрисдикція Суду охоплює злочини, що були вчинені з 30 листопада 1996 року, а Статут вступив в дію у 2002 році, під час розгляду однієї зі справ сторона захисту намагалась заперечити юрисдикцію Суду відносно злочинів, що були вчинені до набуття Статутом чинності.

Сторона захисту також стверджувала, що вербування та використання дітей у якості солдат не є злочином за міжнародним звичаєвим правом, тому такі діяння, на її думку, не можуть бути пред'явлені обвинуваченим відповідно до принципу відсутності у законі зворотної дії [29, р. 3].

Спеціальний трибунал по Сьєрра-Леоне сприйняв аргумент сторони захисту про те, що обвинувачення порушують принципи *nullum crimen, nulla poena sine lege* та мають характер *ex post facto* як можливість розглянути та підтвердити злочинну природу таких діянь на момент їх вчинення підсудними. Для спростування зазначених тверджень сторони захисту та самих підсудних, Апеляційна камера Спеціального суду вказала, що станом на 1996 рік норми, які направлені на захист дітей до 15 років, в тому числі заборона вербування та використання дітей-солдат, були передбачені в таких універсальних міжнародно-правових документах, учасником яких є Сьєрра-Леоне, як: Женевські конвенції про захист жертв війни 1949 р., Додаткові протоколи I та II до них 1977 р., Конвенція про права дитини 1989 р. Суд також зазначив, що станом на 1996 рік «була сформована звичаєва норма міжнародного права, яка забороняє вербування та використання дітей-солдат» [29, р. 13]. Апеляційна камера також зазначила, що визначене діяння може бути кваліфіковане в якості злочину відповідно до норм міжнародного звичаєвого права і без прямого нормативного закріплення в міжнародному договорі; вербування та використання дітей-солдат являлось злочином в момент прийняття Римського статуту, котрий «кодифікував існуючі звичаєві норми щодо вербування та використання дітей-солдат, але не створив їх» [29, р. 4]. Отже, Апеляційна камера Спеціального суду дійшла висновку, що станом на 1996 рік вербування та використання дітей-солдат являлось злочином відповідно до норм міжнародного права, а отже принцип відсутності у законі зворотної дії не був порушений. Спеціальний трибунал по Сьєрра-Леоне таким чином застосував концепцію та принципи Нюрнберзького трибуналу. Як відомо, у Вироку Міжнародний воєнний трибунал опирався на теорію, відповідно до якої злочини, які охоплювалися його юрисдикцією, розглядалися як злочини за нормами звичаєвого міжнародного пра-

ва, які існували задовго до прийняття його Статуту та процесу у Нюрнберзі [30, с. 363]. Така позиція Спеціального трибуналу по Сьєрра-Леоне мала принципове значення, оскільки в кожному з кримінальних проваджень, що були на розгляді в Суді, підсудним ставилось в вину зазначене злочинне діяння. В обґрунтування Трибуналом своєї правової позиції можливо зробити посилання на професора Філіпа Куінсі Райта. Він, підтримуючи аналогічний тезис Нюрнберзького трибуналу, згідно з яким всі злочини, які були інкриміновані обвинуваченим, являлись злочинами відповідно до загального міжнародного права, посилаючись на Статут Міжнародного Суду ООН (ст. 38) зазначив, що «джерелами загальноновизнаних норм міжнародного права є конвенції загального характеру, загальні звичаї, загальні принципи та судові прецеденти, а також висновки з доктринального юридичного аналізу, в зв'язку з чим міжнародне право нагадує загальне право – в тому розумінні, що з часом його характер змінюється та еволюціонує; якщо ж розглядати міжнародне право як систему, яка розвивається, то стане очевидним, що міжнародне право забороняло дії, які були перераховані у Статуті, ще задовго до того, як інкриміновані злочини були скоєні підсудними» [31, р. 59].

Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне став першим міжнародним судовим органом, який висунув обвинувачення в примусі до шлюбу проти волі підсудних у справах Об'єднаного революційного фронту (RUF) та сил Революційної збройної Ради (AFRC). Як відомо, особливо приголомшуючими своїм дикунством та варварством стали злочини у Сьєрра-Леоне відносно великої кількості жінок, яких викрадали та примушували до «вступу до шлюбу» зі своїми викрадачами проти волі потерпілих. У 2009 році у справі учасників Об'єднаного революційного фронту (RUF) Суд визнав підсудних винними в скоєнні зазначеного злочину [32, р. 168]. Судова камера постановила, що примусовий шлюб відноситься до жінок та дівчат, яких змусили «вступити до шлюбу» [33, р. 164]. Суд врахував докази того, що Об'єднаний революційний фронт (RUF) розподіляв викрадених між своїми членами таким чином, що кожен повстанець отримував жінку або дівчину в якості «дружини», а також належним чином були оцінені докази того, що жертви

виконували домашні обов'язки та зазнавали неодноразового сексуального насилля зі сторони обвинувачених [34, р. 1212–1214, 1409–1413]. Керуючись вищезазначеним, Спеціальний суд виніс обвинувальний вирок, в якому підсудні були визнані винними в сексуальному рабстві та примусовому шлюбі [33]. Суд дійшов до висновку, що окреме обвинувачення в сексуальному рабстві та окреме обвинувачення в примусовому шлюбі являються допустимими. Аргументуючи свою позицію, Суд зазначив, що перший злочин не включає в себе другий, який містить в собі окремий елемент «примусовий шлюбний зв'язок, який заснований на виключному пов'язанні злочинця зі своєю жертвою» [32, р. 107]. В аналогічній справі по обвинуваченню учасників сил Революційної збройної Ради (AFRC) Апеляційна палата своїм рішенням підтримала обвинувачення в примусовому шлюбі як в окремому злочині проти людяності [34, р. 192]. Примусовий шлюб безумовно являється злочином проти людяності. При кваліфікації такого діяння необхідно розуміти, що на відміну від вбивства або тортур, воно включає в себе не лише єдиний *actus reus*. Цей злочин являється складним. Адже це не просто один акт примусу прийняти шлюбну обітницю або оголошення особи «дружиною». Примусовий шлюб включає множинність злочинних дій. Він складається із певних елементів, які є в свою чергу є самостійними злочинами, деякі або всі із яких вчиняються по відношенню до жертви в межах примусового шлюбу: зґвалтування, поневолення, сексуальне рабство та примусова вагітність [35, р. 205]. Всі зазначені елементи самі по собі вже визнані злочинами проти людяності [36]. Фактично, деякі елементи діяння, а саме поневолення та тортури доходять до рівня порушення норм *jus cogens* [37, р. 288]. Будучи включеними в злочин примусового шлюбу, діяння, що складають структуру цього злочину, не втрачають своєї злочинної тяжкості як самостійні злочини, адже неможливо припустити, що вони спричинили менше страждань або не так серйозно порушили права людини та міжнародне гуманітарне право тільки тому, що систематично вчинялись відносно жінки під виглядом «шлюбу» [35, р. 203–204].

На увагу заслуговує справа Спеціального суду по Сьєрра-Леоне відносно колишнього

президента Ліберії Чарльза Тейлора, який став єдиним не громадянином Сьєрра-Леоне, якого було засуджено за міжнародні злочини. Обвинувачення, яке було йому пред'явлено 29 травня 2007 року, містило 11 пунктів. Під час судового процесу сторона захисту заперечувала юрисдикцію Суду відносно свого підзахисного, обґрунтовуючи свою позицію тим, що він в якості керівника держави має імунітет від судового переслідування та не може бути засудженим судом іншої держави. Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне (Апеляційна палата) в своєму рішенні від 31 травня 2004 року зазначив, що Суд є «міжнародним судом, а тому колишні керівники держав не можуть покладатися на імунітети в процесах в таких судах» адже «міжнародне звичаєве право дозволяє міжнародним кримінальним судам здійснювати судові переслідування відносно керівників держав, в тому числі діючих» [38, р. «е»]. Зазначений правовий висновок Суду у черговий раз є підтвердженням того, що сучасне міжнародне право остаточно вирішило протиріччя між імунітетом керівника держави та можливою його відповідальністю відповідно до міжнародного кримінального права. Слід звернути увагу на тому, що раніше Міжнародний кримінальний трибунал по колишньої Югославії (Апеляційна палата) у рішенні від 29 жовтня 1997 року у справі «*Prosecutor v. Blaškić*» зазначив, що «норми міжнародного кримінального права забороняють воєнні злочини, злочини проти людяності та геноцид. У відповідності до цих норм, особи, які несуть відповідальність за такі злочини, не можуть висувати на свій захист аргумент про наявність у них імунітету відносно національної чи міжнародної юрисдикції, навіть якщо вони скоїли ці злочини, діючи в своєму офіційному статусі» [39, р. 41].

Спеціальний суд по Сьєрра-Леоне відкинув заперечення захисту та 26 квітня 2012 року постановив обвинувальний вирок колишньому президенту Ліберії Чарльзу Тейлору, який був визнаний винним по всім 11 пунктам обвинувачення як співучасника, посібника, підбурювача та безпосереднього виконавця воєнних злочинів, злочинів проти людяності та інших тяжких порушень норм міжнародного гуманітарного права, скоєних його підлеглими із Об'єднаного революційного фронту (RUF). Він був засуджений до

п'ятдесяти років позбавлення волі. Апеляційна палата залишила рішення Суду першої інстанції без змін [40, р. 238 і далі].

Висновки. У процесі розвитку правових та інституційних засад діяльності міжнародних кримінальних судів у сфері боротьби з найсерйознішими злочинами, що викликають стурбованість усього міжнародного співтовариства, вкрай важливим є ефективне використання як міжнародного, так і національного компонентів системи міжнародного кримінального правосуддя, що простежується у діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне.

Практика діяльності Спеціального суду по Сьєрра-Леоне засвідчує високу ефективність діяльності міжнародних кримінальних судових органів та сприяє подальшому розвитку міжнародного кримінального права.

Концентрація зусиль науковців на дослідженні правових та інституційних засад діяльності міжнародних кримінальних судів, зокрема Спеціального суду по Сьєрра-Леоне, сприятиме ефективності боротьби із міжнародними злочинами.

Список використаних джерел:

1. Резолюція 1315 (2000), прийнята Радою Безпеки ООН на її 4186-у засіданні 14 серпня 2000 року: док. ООН: S/RES/1315(2000). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_659#Text (Дата звернення: 12.04.2020).
2. Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the establishment of a Special Court for Sierra Leone (16.01.2002). URL: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800860ff> (Дата звернення: 12.04.2020).
3. Perriello T, Wierda M. The Special Court for Sierra Leone Under Security. New York: International Center for Transitional Justice, 2006. 48 p.
4. Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the RUF (Lomé Peace Agreement). URL: <https://peacemaker.un.org/sierraleone-lome-agreement99>. (Дата звернення: 12.04.2020).
5. Про участь України в міжнародній миротворчій операції Організації Об'єднаних Націй в Сьєрра-Леоне: Указ Президента України від 8 грудня 2000 року

№ 1319/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1319/2000#Text> (Дата звернення: 12.04.2020).

6. Parmentier S. Global Justice in the Aftermath of Mass Violence. The Role of the International Criminal Court in Dealing with Political Crimes. *International Annals of Criminology*. 2003. № 41 (1-2).

7. President of the Republic of Sierra Leone, Annex to the Letter dated Aug. 9, 2000 from the Permanent Representative of Sierra Leone to the United Nations addressed to the President of the Security Council. U.N. Doc. S/2000/786 (Aug. 10, 2000).

8. President of the Republic of Sierra Leone, *Letter dated June. 12, 2000 from the Permanent Representative of Sierra Leone to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. U.N. Doc. S/2000/786. New York: UN, 2000. 6 p.

9. Fifth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone: doc. UN: S/2000/751. New York : UN, 2000. 17 p.

10. McDonald, A. Sierra Leones Shoestring Special Court. *International Review of the Red Cross*. 2002. Vol. 84. № 845. P. 121-143.

11. Meisenberg, S. M. Legality of Amnesties in International Law. The Lome Amnesty Decision of the Special Court for Sierra Leone. *International Review of the Red Cross*. 2004. Vol. 86. № 856. P. 837-851.

12. Егоров С. А. Гибридные (смешанные) суды. *Институты международного правосудия: Учеб. пособие / под ред. В. Л. Толстых. М. : Международные отношения, 2014. 504 с.*

13. Белый И. Ю., Ложников И. С. Тенденции развития международной уголовной юстиции: специальный суд по Сьерра-Леоне. *Моск. журн. междунар. права*. 2003. № 1. С. 31-39.

14. Ложников И. С. Специальный суд по Сьерра-Леоне. *Моск. журн. междунар. права*. 2004. № 1. С. 265-269.

15. Марусин И. С. Специальный суд по Сьерра-Леоне – новый орган международной уголовной юстиции. *Правоведение*. 2003. № 2 (247). С. 145-156.

16. Report of the Secretary-General on the establishment of a Special Court for Sierra Leone (04.10.2000): UN Doc. S/2000/915. URL: <https://undocs.org/S/2000/915> (Дата звернення: 12.04.2020).

17. A. Cassese, *International Criminal Law*, 2nd edn. (2008).

18. The Special Court Agreement, 2002 (Ratification) Act, 2002 / Special Court for Sierra Leone. URL: <http://www.rscsl.org/Documents/SCSL-ratificationact.pdf> (Дата звернення: 12.04.2020).

19. Prosecutor v. Ch. G. Taylor. Appeals Chamber Decision on 31 May 2004.

20. United States Department of State, Sierra Leone Country Report on Human Rights Practices for 1996, 1997. URL: state.gov/www/global/human_rights/1996_hrp_report/sierrale.html (Дата звернення: 12.04.2020).

21. RESOLUTION 955 (1994): Adopted by the Security Council at its 3453rd meeting, on 8 November 1994. URL: [undocs.org/S/RES/955\(1994\)](http://undocs.org/S/RES/955(1994)). URL: [undocs.org/S/RES/955\(1994\)](http://undocs.org/S/RES/955(1994)) (Дата звернення: 12.04.2020).

22. Beccaria, C. On Crimes and Punishments / R. Bellamy (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, 1995. P. 70.

23. Cassese A. *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press, 2003. 472 p.

24. Правила процедуры и доказывания Специального суда по Сьерра-Леоне. URL: https://www.un.org/ru/documents/bylaws/charter_sierra.pdf (Дата звернення: 12.04.2020).

25. Thompson A., Staggs M. The Defence Office at the Special Court for Sierra Leone: A Critical Perspective. Berkley: War Crimes Studies Center, University of California, 2007. P. 19.

26. Prosecutor v. A. T. Brima, B. V. Kamara, I. B. Kamara, S. B. Kanu. Case No SCSL-2004-16-PT. Indictment of 18 February 2005; Prosecutor v. F. S. Sankoh, S. Bockarie, I. M. Sesay, M. Kallon, A. Gbao. Case No SCSL-04-15-T. Indictment of 13 May 2004, Part I.

27. Prosecutor v. F. S. Sankoh, S. Bockarie, I. M. Sesay, M. Kallon, A. Gbao. Case No SCSL-04-15-T. Indictment of 13 May 2004, Count 12.

28. Prosecutor v. S. H. Norman, M. Fofana, A. Kondewa. Case No SCSL-2004-14-PT. Indictment of 4 February 2005, Count 8.

29. Prosecutor v. S. H. Norman. Case No SCSL-2004-14-AR72(E). Defence Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction: Child Recruitment; 31 May 2004.

30. Нюрнбергский процесс над главными немецкими военными преступниками: Сб. мат.: В 7 т. М., 1957-1961. т. 7.

31. Quincy Wright. The Law of the Nuremberg Trial. *American Journal of International Law*. 1947. Volume 41. Issue 1.

32. Judgment of the Special Court for Sierra Leone, Trial Chamber I, Case SCSL-04-15-T-1251. Prosecutor v. Sesay, Kallon, Gbao. 2 March 2009.

33. Oosterveld V. The Gender Jurisprudence of the Special Court for Sierra Leone: Progress in the Revolutionary United Front Judgments, 44 *Cornell Int'l L.J.* 49–74 (2011).

34. Judgment of the Special Court for Sierra Leone, The Appeal Chamber, Case SCSL-2004-16-A Prosecutor v. Brima, Kamara, Kanu. 22 February 2008. URL: <https://rscsl.org> (Дата звернення: 12.04.2020).

35. Kalra M. S. Forced Marriage: Rwanda's Secret Revealed. *U.C. Davis J. International Law and Policy*. 2001. № 197.

36. Закон № 10 Контрольного Совета в Германии от 20 декабря 1945 года «О наказании лиц, виновных в военных преступлениях, преступлениях против мира и против человечности». П. 27 Статья II (3) (с); Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року. Стаття 27.

37. Askin K.D., Riensensfeld S. A. Symposium 2002: Prosecuting Wartime Rape and Other Gender-Related Crimes under International Law: Extraordinary Advances, Enduring Obstacles. *Berkeley Journal of International Law*. 2003. № 21.

38. Decision on Immunity from Jurisdiction of the Special Court for Sierra Leone, The Appeal Chamber, Case SCSL-2003-01-I Prosecutor v. Charles Taylor. 31 May 2004. URL: <https://rscsl.org> (Дата звернення: 12.04.2020).

39. Judgment of the ICTY (Appeals Chamber) of 29 October 1997 in the case «Prosecutor v. Blaškić».

40. A.M.B. Mangu, 28 *South African Yearbook of International Law* (2003).

References:

1. Rada Bezpeky OON. (2000). *Rezolyutsiya* 1315 (2000), pryunyata na 4186-u zasidanni 14 serpnya 2000 roku: dok. OON: S/RES/1315(2000). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_659#Text (Last accessed: 12.04.2020) [in Ukrainian].

2. *Agreement between the United Nations and the Government of Sierra Leone on the establishment of a Special Court for Sierra Leone*. (16.01.2002). URL: <https://treaties.un.org/Pages/showDetails.aspx?objid=08000002800860ff> (Last accessed: 12.04.2020).

3. Perriello T., Wierda M. (2006). *The Special Court for Sierra Leone Under Security*. New York: International Center for Transitional Justice, 48 p.

4. *Peace Agreement between the Government of Sierra Leone and the RUF* (Lomé Peace Agreement). (1999). URL: <https://peacemaker.un.org/sierraleone-lome-agreement99> (Last accessed: 12.04.2020).

5. Prezydent Ukrainy. (2000). Pro uchast' Ukrayiny v mizhnarodniy myrotvorchiy operatsiyi Orhanizatsiyi Obyednanykh Natsiy v S'yerra-Leone: Ukaz № 1319/2000. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1319/2000#Text> (Last accessed: 12.04.2020) [in Ukrainian].

6. Parmentier, S. (2003). Global Justice in the Aftermath of Mass Violence. The Role of the International Criminal Court in Dealing with Political Crimes. *International Annals of Criminology*, № 41 (1-2).

7. President of the Republic of Sierra Leone, *Annex to the Letter dated Aug. 9, 2000 from the Permanent Representative of Sierra Leone to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. U.N. Doc. S/2000/786 (Aug. 10, 2000).

8. President of the Republic of Sierra Leone, *Letter dated June. 12, 2000 from the Permanent Representative of Sierra Leone to the United Nations addressed to the President of the Security Council*. U.N. Doc. S/2000/786. New York: UN, 2000. 6 p.

9. *Fifth report of the Secretary-General on the United Nations Mission in Sierra Leone*: doc. UN: S/2000/751. New York: UN, 2000. 17 p.

10. McDonald, A. (2002). Sierra Leones Shoestring Special Court. *International Review of the Red Cross*, Vol. 84, 845, 121–143.

11. Meisenberg, S. M. (2004). Legality of Amnesties in International Law. The Lomé Amnesty Decision of the Special Court for Sierra Leone. *International Review of the Red Cross*, Vol. 86, 856, 837–851.

12. Yegorov, S. A. (2014). *Gibridnyye (smeshannyye) sudy. Instituty mezhdunarodnogo pravosudiviya: Ucheb. posobiye / pod red. V. L. Tolstykh*. M.: Mezhdunarodnyye otnosheniya [in Russian].

13. Belyy, I. Yu., Lozhnikov, I. S. (2003). Tendentsii razvitiya mezhdunarodnoy ugolovnoy yustitsii: spetsial'nyy sud po S'yerra-Leone. *Mosk. zhurn. mezhdunar. prava*, 1, 31–39 [in Russian].

14. Lozhnikov, I. S. (2004). Spetsial'nyy sud po S'yerra-Leone. *Mosk. zhurn. mezhdunar. prava*, 1, 265–269 [in Russian].
15. Marusin, I. S. (2003). Spetsial'nyy sud po S'yerra-Leone – novyy organ mezhdunarodnoy ugovnoy yustitsii. *Pravovedeniye*, 2 (247), 145–156 [in Russian].
16. *Report of the Secretary-General on the establishment of a Special Court for Sierra Leone*. (04.10.2000): UN Doc. S/2000/915. URL: <https://undocs.org/S/2000/915> (Last accessed: 12.04.2020).
17. Cassese, A. (2008). *International Criminal Law*. 2nd edn.
18. *The Special Court Agreement, 2002 (Ratification) Act, 2002 / Special Court for Sierra Leone*. URL: <http://www.rscsl.org/Documents/SCSL-ratificationact.pdf> (Last accessed: 12.04.2020).
19. Prosecutor v. Ch. G. Taylor. (2004). *Appeals Chamber Decision on 31 May 2004*.
20. *United States Department of State, Sierra Leone Country Report on Human Rights Practices for 1996, 1997*. URL: state.gov/www/global/human_rights/1996_hrp_report/sierrale.html (Last accessed: 12.04.2020).
21. *RESOLUTION 955 (1994)*: Adopted by the Security Council at its 3453rd meeting, on 8 November 1994. URL: [undocs.org/S/RES/955\(1994\)](https://undocs.org/S/RES/955(1994)) (Last accessed: 12.04.2020).
22. Beccaria, C. (1995). *On Crimes and Punishments* / R. Bellamy (ed.). Cambridge: Cambridge University Press, P. 70.
23. Cassese, A. (2003). *International Criminal Law*. Oxford: Oxford University Press.
24. Pravila protsedury i dokazyvaniya Spetsial'nogo suda po S'yerra-Leone. URL: https://www.un.org/ru/documents/bylaws/charter_sierra.pdf (Last accessed: 12.04.2020) [in Russian].
25. Thompson, A., Staggs, M. (2007). *The Defence Office at the Special Court for Sierra Leone: A Critical Perspective*. Berkley: War Crimes Studies Center, University of California, P. 19.
26. Prosecutor v. A. T. Brima, B. B. Kamara, I. B. Kamara, S. B. Kanu. Case No SCSL-2004-16-PT. Indictment of 18 February 2005; Prosecutor v. F. S. Sankoh, S. Bockarie, I. M. Sesay, M. Kallon, A. Gbao. Case No SCSL-04-15-T. Indictment of 13 May 2004, Part I.
27. Prosecutor v. F. S. Sankoh, S. Bockarie, I. M. Sesay, M. Kallon, A. Gbao. Case No SCSL-04-15-T. Indictment of 13 May 2004, Count 12.
28. Prosecutor v. S. H. Norman, M. Fofana, A. Kondewa. Case No SCSL-2004-14-PT. Indictment of 4 February 2005, Count 8.
29. Prosecutor v. S. H. Norman. Case No SCSL-2004-14-AR72(E). *Defence Preliminary Motion Based on Lack of Jurisdiction: Child Recruitment*; 31 May 2004.
30. *Nyurnbergskiy protsess nad glavnymi nemetskimi voyennymi prestupnikami: Sb. mat.: V 7 t. M., 1957–1961. T. 7* [in Russian].
31. Quincy, Wright. (1947). The Law of the Nuremberg Trial. *American Journal of International Law*, Vol. 41, Is. 1.
32. Judgment of the Special Court for Sierra Leone, Trial Chamber I, Case SCSL-04-15-T-1251. Prosecutor v. Sesay, Kallon, Gbao. 2 March 2009.
33. Oosterveld V. (2011). *The Gender Jurisprudence of the Special Court for Sierra Leone: Progress in the Revolutionary United Front Judgments*. 44 *Cornell Int'l L.J.* 49–74.
34. Judgment of the Special Court for Sierra Leone, The Appeal Chamber, Case SCSL-2004-16-A Prosecutor v. Brima, Kamara, Kanu. 22 February 2008. URL: <https://rscsl.org> (Last accessed: 12.04.2020).
35. Kalra M. S. (2001). Forced Marriage: Rwanda's Secret Revealed. *U.C. Davis J. International Law and Policy*, № 197.
36. Zakon № 10 Kontrol'nogo Soveta v Germanii ot 20 dekabrya 1945 goda «O nakazanii lits, vinovnykh v voyennykh prestupleniyakh, prestupleniyakh protiv mira i protiv chelovechnosti». P. 27 Stat'ya II (3) (c) [in Russian]; Zhenevs'ka konventsija pro zakhyst tsyvil'noho naselennya pid chas viyny vid 12 serpnya 1949 roku. Stat'ya 27 [in Ukrainian].
37. Askin K.D., Riensenfeld S. A. (2003). Symposium 2002: Prosecuting Wartime Rape and Other Gender-Related Crimes under International Law: Extraordinary Advances, Enduring Obstacles. *Berkeley Journal of International Law*, № 21.
38. Decision on Immunity from Jurisdiction of the Special Court for Sierra Leone, The Appeal Chamber, Case SCSL-2003-01-I Prosecutor v. Charles Taylor. 31 May 2004. URL: <https://rscsl.org> (Last accessed: 12.04.2020).
39. Judgment of the ICTY (Appeals Chamber) of 29 October 1997 in the case «Prosecutor v. Blaškić».
40. A.M.B. Mangu, 28 *South African Yearbook of International Law*. (2003).

Стаття надійшла до редакції 28 травня 2020 р.